

Miroslav Nožina: Barma: Etnický problém, válka a boj za demokracii.

1. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013, 253 stran, ISBN 978-80-87558-08-9 (signatura knihovny ÚMV 59 608 PK).

Nakladatelství Ústavu mezinárodních vztahů vloni vydalo publikaci svého výzkumného pracovníka Miroslava Nožiny nazvanou *Barma: Etnický problém, válka a boj za demokracii*. Miroslav Nožina působí jako etnolog a dlouhodobě se mimo jiné věnuje oblasti pevninské jihovýchodní Asie. Mnohokrát tuto část světa navštívil a publikoval již vícero knih, kapitol a článků věnovaných různým zemím v dané oblasti včetně Barmy. Nožinova nejnovější kniha pojednává o vývoji etnického problému v Barmě, a to se zaměřením na rovinu vztahů mezi menšinovými etnickými uskupeními a centrální vládou. Autor se tak zaměřuje pouze na jednu dimenzi širšího problému, byť sám uznává, že mezietské vztahy a jejich vývoj jsou také důležitou rovinou problematiky.

Můžeme se tázat, zda je z akademického hlediska důležité a přínosné zabývat se etnickou situací v Barmě a zda je to potřeba právě nyní. Autor svůj výběr tématu ospravedlňuje dvěma hlavními argumenty. Zaprvé v Barmě podle Nožiny nyní probíhá demokratizace a etnická uskupení v ní hrají klíčovou roli. Zadruhé etnický konflikt v Barmě je nejdelším podobným konfliktem na světě. Spojíme-li oba argumenty, pak můžeme také tvrdit, že pokud se barský etnický konflikt nevyřeší, nebude ani žádná demokracie v Barmě (s. 10). Minoritní etnická uskupení jsou tedy podle autora pomyslným jazýčkem na vahách v boji o demokracii.

Neméně důležitým autorovým argumentem, který je třeba zmínit, je tvrzení, že Barma není zemí s vnitřně pevnou politickou strukturou. Naopak různé skupiny jsou propojeny souhrnem „*flexibilních a adaptabilních vazeb*“ (s. 11). V podstatě by se tedy dalo tvrdit, že Barma není státem v klasickém pojetí (monopol moci na určitém území). Tento argument však vzbuzuje otázku, zda má skutečně smysl se danou problematikou zabývat, protože bez státu s vysokou státní kapacitou lze podle mého názoru těžko očekávat demokratizaci země, ať už je jazýčkem na vahách kdokoliv. Možná to platí jen o určitých částech Barmy... Avšak otázce, zda má Barma šanci být za několik let označována jako demokracie, se autor detailně nevěnuje, ačkoliv i touto problematikou ospravedlňuje zaměření knihy. Autor však důsledně sleduje pouze téma vývoje etnického problému, jeho proměn a základních rysů.

Struktura knihy je na první pohled velmi logická. Autor řadí jednotlivé kapitoly chronologicky: od předkoloniálního období po současnost. Přesto lze k řazení kapitol vznést minimálně jednu zásadní výtku. Kapitoly totiž spíše než vývoj barského etnického problému odrážejí vývoj barského režimu a centrální vlády jako takové, bez ohledu na implikace pro etnickou otázku. V počáteční kapitole tohle nečiní žádný problém. Ten nastává v podkapitole nazvané „Barma pod vojenskou vládou“, jež se věnuje vývoji v letech 1988–2009, kdy vojenská junta přehodnotila přístup k etnickým menšinám, respektive k jejich hnutím. Ačkoli v tomto časovém rozpětí proběhly důležité změny, v knize mu je věnováno jen několik podkapitol v oddílu o období nezávislé Barmy. Osobně bych navrhovala následující členění knihy: období před nezávislostí; roky 1948–1989; období dohod s etnickými hnutími; schválení nové ústavy a její implikace pro etnickou otázku; současná situace.

Další výtku ke struktuře knihy, která už byla částečně naznačena výše, by směřovala k celkové nevyváženosti kapitol. Autor argumentuje tím, že téma je důležité vzhledem k současným demokratizačním procesům v Barmě. Legitimní otázkou tedy potom může být, proč je většina knihy věnována hlavně minulosti. Autor sice tvrdí, že bez komplexního obrázku celého vývoje barského hnutí nepochopíme současnou situaci, nicméně

v mnoha ohledech jde v historickém exkurzu příliš do detailů, které nejsou nezbytné pro pochopení situace a odbočují od hlavní linie výkladu. Nožina má bezpochyby o tématu mnoho znalostí, ale občas se je snaží do knihy protlačit na úkor vytyčeného cíle své práce.

U společenskovední publikace tohoto typu je zarážející autorova práce s pojmy. Nožina běžně užívá termíny jako *etnikum* či *národnost*, nikde však nedefinuje, co přesně si pod nimi představuje. Jelikož se pohybuje na poli společenských a humanitních věd, kde co autor, to odlišná definice klíčových pojmů, považuji to asi za hlavní nedostatek Nožinovy práce. Stejně tak by stálo za zamyšlení zařadit do knihy slovníček základních barmských výrazů. Ty jsou nyní vysvětleny vždy pouze v rámci textu na místě, kde se s daným výrazem setkáváme poprvé, což ovšem příliš neumožňuje se k němu jednoduše vrátit při dalším užití v textu.

Za jednoznačné pozitivum knihy lze označit to, že tak komplikovanou problematiku, jako je barmská etnická situace a její vývoj, dokáže autor srozumitelně a přehledně podat na velmi malém prostoru. Čtenář navíc přitom nemá pocit, že by byl příliš zamotan „do děje“. Autor tak svým srozumitelným stylem rozšiřuje základnu potenciálních čtenářů – etnology zabývajícími se jihovýchodní Asií počínaje, politology a tranzitology konče. Především pro politology zabývající se problematikou demokratizace a přechodu od nedemokratických režimů je tato kniha neocenitelná, protože jim umožňuje pochopit etnickou dimenzi barmské politiky. Autor tvrdí, že tato dimenze ještě sehraje velmi důležitou roli v určování směru momentálních demokratizačních trendů (s. 163).

Nyní se podívejme na jednotlivé kapitoly. Autor nejprve popisuje situaci v době předkoloniální a koloniální. Zde poukazuje na pozoruhodnou věc, svým způsobem typickou pro země, které byly kolonizovány Spojeným královstvím – na reprodukci etnického napětí britskou koloniální správou. Britové podobně jako v jiných zemích upřednostňovali menšinová etnika proti majoritě, což k urovnání případných mezietnických konfliktů rozhodně nepřispívalo. Nožina v rámci této kapitoly provádí základní kategorizaci etnik – v které oblasti žijí, ke kterému náboženství a jazykové skupině patří. Pro lepší orientaci čtenáře je pak na konci knihy uvedena mapa s rozložením jednotlivých nejdůležitějších etnik. Zároveň je v podkapitole o předkoloniálním období zmíněn asi nejvýraznější problém při zkoumání etnické situace v Barmě: nedostatečný základní výzkum a nedostupnost informací. Poznatky o etnických procesech v době předkoloniální jsou tak do určité míry nastíněny pouze přibližně.

Další kapitola se věnuje nezávislosti Barmy od roku 1948 až do oficiálního konce vojenské junty v roce 2011. Etnická situace se proti koloniálnímu období změnila – druhá světová válka politizovala menšiny a postavila lidi v Barmě proti sobě. Oleje do ohně přilila i japonská okupace, takže poté, co Barma vyhlásuje nezávislost, je situace velmi napjatá a brzy propuká občanská válka, která víceméně permanentně trvá dodnes. Téměř celé období popisované v rámci této kapitoly je charakteristické bojem proti etnickým menšinám, potlačováním povstání a snahami o asimilaci.

Konfliktní situace ovšem není po celou dobu nezávislosti statická, významně se mění na počátku devadesátých let. Pro období 1988–2008 už nelze použít stejnou charakteristiku jako pro počáteční léta nezávislosti. Etnické nepokoje na částech barmského území sice stále trvají, ale s mnoha jinými povstaleckými etnickými skupinami vznikají dohody, které ukončují na nějakou dobu násilné střety. Etnické boje jsou utišeny, vláda má prostor potlačovat demokratickou opozici, zatímco s etnickými uskupeními, respektive státy, kde převažují nebarmánská etnika, udržuje tři typy vztahů.

Dohody o příměří jsou ovšem pouze jednou z podkapitol knihy, ačkoliv by si zasloužily více vyzdvihnout jako významný přelom ve vztazích centra a periferie, které jsou hlavním tématem knihy. Odhlédnu-li však od problémů členění knihy, tato její část je v mnohém přínosná. Rozbor vztahů mezi vládou a etnickými autoritami v letech 1988–2008 je jednou z mála pasáží knihy, kterou lze označit za teoretičtější. Autor se odchyluje od historického popisu a věnuje se aplikaci teorie. S odkazem na Mary Callahanovou (s. 94)

vymezuje tři typy vztahů mezi centrální vládou a etnickými autoritami – *devoluci, koexistenci a okupaci*. Fungování jednotlivých modelů pak popisuje na konkrétních oblastech Barmy. Tuto část knihy lze považovat za nejpřínosnější.

Do kapitoly o nezávislosti Barmy se ještě vešla část věnovaná ústavě z roku 2008, respektive ustanovením nové ústavy, která se přímo dotýká vztahů centrální barmské vlády s etnickými menšinami a jejich autoritami. Také tato část by si zasloužila vlastní ucelenou kapitolu, neboť ústavní ustanovení ovlivňují současnost. Stejně smysluplným řešením by bylo příslušné podkapitoly o období 2008–2011 připojit ke kapitole následující, jež analyzuje aktuální situaci.

Kapitola o současnosti etnického problému v Barmě rozebírá postavení tří hlavních aktérů aktuálního dění. Mezi ně patří vojensko-politické uskupení, demokratická opozice a etnické hnutí. Autor se věnuje také vztahům mezi těmito jednotlivými aktéry, přičemž s ohledem na hlavní tezi knihy o etnickém jazýčku na demokratických vahách jsou, zdá se, klíčové vztahy mezi demokratickou opozicí a etnickým hnutím. Z analýzy současné situace vyplývá, že pokud se vztahy mezi demokratickou opozicí a etnickým hnutím nelepší a neoslabí-li se vliv vojensko-politického uskupení v etnických menšinových státech, bude nesmírně komplikované, ne-li nemožné nastolit v Barmě demokracii. Zdá se, že pomyslný jazýček na vahách, byť to autor explicitně neříká, prozatím ukazuje ve prospěch nedemokratických metod. Na závěr kapitoly autor upozorňuje na aktuální problémy menšinových oblastí, bez jejichž řešení či při špatném řešení mohou problémy opět eskalovat.

V závěru knihy autor stručně shrnuje zásadní zlomy ve vývoji barmské etnické otázky. Poukazuje na to, že bez jejího vyřešení nebude možné dokončit v Barmě demokratizaci, a zdůrazňuje, že současný konflikt je vzhledem k aktuálním problémům menšinových oblastí zmíněných v předposlední kapitole především konfliktem o zdroje. Na konci knihy je zařazen vynikající přehled nejvýznamnějších hnutí v Barmě. Knihu by velmi vhodně doplnil i drobný chronologický přehled nebo například časová osa, především v případě nejranějších období vývoje barmského etnického problému. Velmi by to usnadnilo orientaci v pasážích, kde autor jen tak mimochodem hovoří o různých historických říších a státech na území dnešní Barmy.

Jako celek kniha v českém prostředí představuje rozhodně neocenitelný příspěvek do diskusí o demokratizaci Barmy. Ty momentálně probíhají nejen mezi specialisty na jihovýchodní Asii, ale i mezi politology, kteří se zabývají obecně přechody od nedemokratických režimů. Závěrem je třeba dodat, že i navzdory uvedeným výtkám a návrhům na úpravu struktury kniha *Barma: Etnický problém, válka a boj za demokracii* přináší českým čtenářům poučný vhled do problematiky u nás dosud nezpracované. Vhled, který je velmi přehledný a srozumitelný i pro člověka, který se nespécializuje na Barmu, jihovýchodní Asii či etnické konflikty, ale zabývá se například demokratizací, vojenskými režimy apod. Kniha tak může zaujmout a informačně obohatit širší cílovou skupinu, než by se na první pohled mohlo zdát. A troufám si říci, že na své si může přijít i zvědavý laik, který nestudoval společenské či humanitní vědy.

Michaela Ducháčková